

військову концепцію захисту від тероризму, План дій з планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (СЕР) з удосконалення цивільної готовності проти можливих нападів на цивільне населення із застосуванням хімічних речовин, біологічних або радіологічних засобів; а також заходи щодо зміцнення захисту від кібератак. Вони також ініціювали техніко-економічне обґрунтування протиракетної оборони для вивчення варіантів захисту території, збройних сил і населених пунктів альянсу від ракетних загроз.

Під час Стамбульського саміту 2004 р., а поступово і під час наступних самітів НАТО країни-члени домовилися про широкий комплекс заходів з посилення індивідуального і колективного внеску членів Альянсу в боротьбу міжнародного співтовариства проти тероризму. Ці заходи включають, із-поміж іншого, поліпшення обміну розвідувальною інформацією, допомогу в захисті від терористичних нападів і врегулюванні їхніх наслідків, включаючи необхідність запобігання придбанню терористами зброї масового знищення.

Тероризм є однією з ключових загроз національній безпеці будь-якої країни і вимагає комплексного підходу до боротьби з ним. Для ефективної протидії необхідна не лише військова та правоохоронна діяльність, а й активна політика у сфері міжнародного співробітництва, соціальної стабільності та технологічної безпеки.

1. Ivančík R., Nečas P., Jurčák V. Theoretical View of Some Current Global Security Challenges. *Incas Bulletin*. 2014. Vol. 6, Issue 1. P. 99–107.

2. Kitler W. Model of the National Security System: Selected Problems. *European Research Studies Journal*. 2021. Vol. XXIV. Issue 3B. P. 1027–1040.

Андрій ЗАЦАРНИЙ

аспірант кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ВПЛИВ РАТИФІКАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СИСТЕМАТИЧНИМ ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

На сьогодні питання систематичного порушення фундаментальних прав людини є актуальним, оскільки Україна бореться не тільки за свій суверенітет та територіальну цілісність, але й за права та свободи людини.

В умовах воєнного стану, коли рівень стресу та тривоги значно зростає, будь-який прояв насильства може мати руйнівний вплив на психічний та емоційний стан людини. Труднощі у працевлаштуванні та соціальній адаптації до звичайного життя після виїзду із зони бойових дій, можливі загрози членам сім'ї, складні життєві ситуації стали підґрунтям для підвищення рівня криміналізації суспільства.

Домашнє насильство є серйозною соціально-правовою проблемою, яка потребує ефективного реагування з боку держави. В Україні законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поступово вдосконалюється, однак проблеми залишаються.

Новим підходом для посилення захисту сімейних відносин в умовах воєнного стану стала ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами «Стамбульської конвенції» та ухвалення на її основі закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що стало вирішальним у запровадженні юридичних новацій стосовно соціальної роботи із сім'ями та молоддю; забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків; захисту осіб, які стали жертвами кривдників; превентивного впливу правоохоронців на правопорушників [1].

Цим законом запроваджено низку термінів, як-от: домашнє насильство, економічне насильство, запобігання домашньому насильству, кривдник, обмежувальний припис стосовно кривдника, протидія домашньому насильству тощо, розроблено спеціальні заходи протидії домашньому насильству, такі як: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» зазначено,

що домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Однією з важливих ознак домашнього насильства є систематичність, що власне передбачається статтею 126-1 Кримінального кодексу України.

Положення чинного Кримінального кодексу України формують розуміння домашнього насильства як умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2].

Кримінальна відповідальність за домашнє насильство передбачена ст. 126-1 КК України настає лише у разі вчинення трьох та більше пов'язаних спільним умислом тотожних діянь, кожен з яких сам собою може створювати враження незначного, однак в сукупності негативно впливає на потерпілу особу, а інтенсивність такого впливу може залежати як від ступеня агресивності кожного окремого діяння, так і від їхньої кількості.

Наразі вченими ведуться дискусії щодо уточнень існуючої редакції диспозиції статті.

Власне, систематичність «передбачає вчинення особою три і більше разів діяння, і ця сукупність містить також попереднє притягнення до адміністративної відповідальності» [3, ст. 11–22]. Загалом систематичність і є ознакою, яка значною мірою відображається на загальному становищі жертви домашнього насильства.

20 червня 2022 року Верховна Рада ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, відому як «Стамбульська конвенція», що 01 листопада 2022 року набула чинності [4].

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству й боротьбу з цими явищами «Стамбульська конвенція» – це міжнародна угода, цілями якої є: захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства; сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності; розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги; заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства; забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

Стамбульська конвенція застосовується до всіх форм насильства стосовно жінок, у тому числі домашнього насильства, яке зачіпає жінок непропорційно та застосовується в мирний час і в ситуаціях збройного конфлікту.

Наразі вона є першим юридично зобов'язуючим документом та угодою щодо насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

Проблема насильства щодо жінок актуальна для всіх країн і суспільств, і Україна – не виняток, а статистичні дані яскраво свідчать про те, що домашнє насильство найчастіше відбувається щодо жінок.

На офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора опубліковано відомості про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, відповідно до яких: у 2022 році – 3292 особи потерпіли від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, з яких: 91 – загинули, 2 581 – жінки, 87 – неповнолітні, 119 – малолітні (до 14 років); у 2023 році – 6 787 осіб, з яких: 173 – загинули, 5 441 – жінки, 270 – неповнолітні діти, 301 – малолітні діти; у 2024 році – 8 142 особи, з яких: 238 – загинули; 6 733 – жінки; 196 – неповнолітні діти, 385 – малолітні діти; за січень 2025 року – 735 осіб, з яких: 15 – загинули, 591 – жінки, 9 – неповнолітні, 25 – малолітні діти [5].

Відповідно до цих відомостей щороку кількість зареєстрованих проваджень пропорційно збільшується, що свідчить про дієвість засобів та заходів, які були запроваджені під час імплементації Стамбульської конвенції, а також про те, що потерпілі все частіше

звертаються до органів Національної поліції, Державного бюро розслідувань з метою притягнення їх кривдників до відповідальності.

Ратифікація Стамбульської конвенції стала важливим інструментом поліпшення розслідування злочинів, пов'язаних із систематичним домашнім насильством. Документ містить конкретні механізми щодо запобігання насильству, захисту постраждалих та кримінального переслідування кривдників, що суттєво вплинуло на ефективність роботи правоохоронних органів.

Імплементація Стамбульської конвенції зобов'язала нашу державу: визнати всі форми домашнього насильства кримінально караними (зокрема фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство); унеможливити уникнення відповідальності через примирення сторін або зняття обвинувачення постраждалою особою (кримінальне провадження закривається в разі, якщо: потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо кримінального правопорушення, пов'язаного з домашнім насильством; впровадити чіткі механізми захисту постраждалих осіб у процесі розслідування [2].

Це дозволило забезпечити більш жорсткий контроль за розслідуванням злочинів і зменшити кількість випадків, коли кривдники уникають відповідальності.

Запроваджено проактивний підхід у розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством – правоохоронні органи не обмежуються лише заявами потерпілих, а й включають самостійну ініціативу у виявленні випадків насильства (органом досудового розслідування ініціюються розслідування на основі доказів або свідчень третіх осіб), запроваджені стандарти швидкого реагування на випадки насильства (телефони довіри для постраждалих). Такий підхід дозволяє вчасно фіксувати злочини, зменшуючи ризик уникнення відповідальності кривдниками.

Ратифікація сприяла тіснішій співпраці між поліцією, соціальними службами, медичними установами та громадськими організаціями. Це забезпечило комплексний підхід до збору доказів та надання допомоги потерпілим; швидку передачу інформації між відомствами для оперативного реагування на випадки насильства. А з метою контролю ведуться незалежні моніторинги випадків та справ про домашнє насильство.

Висновки. Ухвалення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами «Стамбульської конвенції» позитивно вплинуло на ефективність розслідування домашнього насильства через вдосконалення законодавства, професіоналізацію правоохоронних органів, захист прав потерпілих та усунення безкарності кривдників. Це забезпечило комплексний підхід до збору доказів та надання допомоги потерпілим; швидку передачу інформації між відомствами для оперативного реагування на випадки насильства. На сьогодні ратифікація Стамбульської конвенції значно підвищила увагу до проблеми домашнього насильства, навіть в умовах воєнного стану. Хоча виклики зберігаються через перевантаженість системи та ресурси, імплементація положень конвенції сприяє поліпшенню роботи правоохоронних органів, забезпеченню захисту постраждалих і формуванню системи, здатної ефективно працювати як під час війни, так і в мирний час.

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2231-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Біленко П. С. Постраждала від домашнього насильства особа: кримінологічна характеристика. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 161–164.

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Ратифікація від 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.